

Haýma ene

Category: Kitapcy, Türkmen dili, Zenan şahsyýetler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Haýma ene TARYHY ŞAHSYÝETLER -3:

► HAÝMA ENE

Gelip çykyşy boýunça Horezmşalar nesilşalygynyň melikesi Haýma ene («Döwlet ene» hem diýlipdir) Osmanly türkmen döwletiniň binýadyny tutan merdana türkmen begi Ärtogrul Gazynyň ejesidir. 150 bölümlük «Direliş. Ärtogrul» teleserialynda obrazy türk aktrisy Hülýa Darjan tarapyndan janlandyrylan gahryman ene Haýma hatyn kim bolupdyr? Haçan we nirede ýogalypdyr? Haýma enäniň guburynyň üstüne kim kümmet galdyryypdyr? Geliň, alty asyrlyk gojaman cynaryň düýp enesi bolan osmanly türkmen zenanynyň gahrymançylykly ömür ýoluna gysgaça ser salalyň.

• **Haýma ene kim bolupdyr?**

Ady taryhy çeşmelerde Süleýmanşanyň aýaly, Ärtogrul Gazynyň ejesi, Osmanly türkmen döwletiniň ilkinji hökümdary Osman

Gazynyň-da enesi diýip agzalýan Haýma ene ýaşan döwrüniň agyr kynçylyklaryny, nijeme müşakgatlary başdan geçimeli bolupdyr. Haýma – osmanly türkmen dilinde çadır diýmekligi aňladýar. Şoňa görä hem Haýma ene – «çadır enesi», ýa-da «otag enesi» diýmekdir. Döwlet ene diýilmeginiň manysy-da şundan gelip çykýar.

Adamsy Süleýmansanyň Ýewfrat derýasynda gark bolup ýogalandan soň gaýy tiresiniň başyna geçen Haýma ene seljukly türkmen soltany Alaeddin Keýkubadyň gözükdirmesi bilen ilki Ankaranyň Garajadag diýen ýerinde, soňra Sowütdir Domaniçde goş ýazdyrypdyr.

Gaýy obasynyň begi Ärtogrul Gazy bolsa-da, Haýma enäniň sözi ýerde ýatmandyr. Onuň aýdany-aýdan, diýeni-diýen ýerinde bolupdyr. Gahryman ene Ärtogrul Gazyny öwüt-nesihatlarydyr başdan geçiriren durmuş tejribeleri bilen diýseň gowy terbiýeläp yetişdiripdir.

Diňe Ärtogrul beg däl, töweregindäki goňsy türkmen obalarynyň begleri-de başlaryna iş düşse Haýma enäniň gapysyny kakypdyrlar. Sebäbi ol Süleýmansanyň başdaş aýalydy. Türkmen begleri köpi gören merdana aýalyň berýän maslahatlaryna eýermegi özlerine kiçilik bilmezdiler. Şonuň üçin taryhçylar Haýma enä göýä bir dana filosof hökmünde garaýarlar. Haýma enäniň gyzyla gaplaýmaly dogaýy öwütleri il-günüň ykbalyna jogapkärçilik çekýän ýolbaşçylar üçin häli-hazirlerem güýjuni gaçyrman gelýär.

Ol Osmanly imperiýasyny esaslandyryjy Osman Gazyny hem hut özi terbiýeläp yetişdiripdir. Ýaýlalardaky arça agajynyň ýognas şahalarynda sallançak gurap, Osmany üwräpdir. Onuň ýaşan ýerindäki «Beşik arçasy» («Sallançak arçasy») hazır Domaniç etrabynyň Domur obasyndadır. Nijeme haý-haýly ýyllary başdan geçiriren arça hamala ömrünü tamamlan Osmanly imperiýasy bilen ykbaldas ýaly bir gapdala agdarylyp, jansyz «jeset» ýatyr...

• **Haýma enäniň ölümü we kümmeti**

Göreşlerden doly ömür sürüp mazaly garran Haýma ene bir gezek ýaýladan dolanyp gelýärkä ýarawsyzlyk tapynyp aradan çykýar.

Onuň çeken abyrsyz zähmeti we ýadawsyz göreşi barada söhbet açýan ýazuw çeşmeleri azam bolsa, Osmanly döwletiniň döremegindäki hyzmaty ummasyzdygy görnüp duran zat. Ärtogrul Gazy ejesini Çarşenbe obasynyň bir çetindäki depäniň üstünde jaýlayär.

Ärtogrul beg her ýyl Çarşenbe obasyna gelip, çadyr gurupdyr, ejesiniň mazaryna zyýarat edipdir. 1892-nji ýylda Sultan Abdylhamyt II Haýma enäniň üstüne häzirki kümmeti saldyrypdyr. Haýma enäniň kümmeti häzir Domaniçiň Çarşenbe obasynda ýerleşýär.

* Giňişleýin maglumat üçin seret:

http://www.kitapcy.ga/news/dowletin_enesi_hayme_ene/2019-10-18-8646

@ Kitapçylar. Zenan şahsyyetler